

Gazda József (Kovácsna, 1999.)

„FÖLÖTTÜNK VANNAK CSILLAGOK...”

(Tamási hazaérkezése Budapestre)

A színpad szakrális tér – vallja Lukácsi Huba, a Cisztercita (volt József Attila) gimnáziumnak a „színházcsinálás” szenvedélyétől beoltott tanára. Szakrális tér, amely csak nagy érzelmeket, gondolatokat, sorskérdéseket – élet-halál, büntudat, szenvedély, szerelem, hűség, próbatétel, állhatatosság, lemondás, megcsalottság – bír meg. „Nem az a tapasztalatom, hogy ezekre az ősi alaphelyzetekre: *szerelem, szenvedély, gyűlölet, szeretet*, melyek a nagy drámaírók műveiben mind ott feszítenek, rá tudnak hangolódni a fiatalok”. Így találta meg hát Lukácsi a színpadot, s a színpadra „felvihető” fiatalságot, hogy így, közös erővel adják tovább a „szent dolgokat” romló világunk újabb és újabb generációinak. Eddig Phaedrát, Cidet, Romeo és Júliát, Vízkeresztet... - csupa klasszikusokat rendezett (ez is jellemző rá: nem cseréli könnyű szerrel az egyetemes, nagy értékeket a kevésbé veretes maiakkal), s ezek mellett talált rá Tamásira (két évvel ezelőtt már előadták az Énekes madarat).

Vitéz lélek... Szakralitás... Tamási világa... Lukácsi Huba szemében együvé tartoznak ezek. Nagyszerű – árnyaltan elvont, eme szakralitásnak jelképes háttérrel adó – a színpadkép, mely előtt ég és föld, elvontság és valóságosság között „lebeghet” a játék. A játék, mert a Tamási mű „népi játék”, vagy – amiként a Vitéz lélek is -: „komoly játék”... Ám olyan, melynek „híme van”. Mert ha „valóságos oldalról”, azaz mint realista művet közelítjük meg, erőltetett, mondhatni hamiskás az alapkonfliktus (Pétert csúfolják a szamaráért, fellázad ellene a falu, már-már elüldözik miatta, de a végén sikerül felküzdenie magát).

De inkább azt mondjuk: Itt minden csupa költészet, semmi sem valós, minden csak áttételesen igaz... Mert, *„ez nemcsak számár, hanem jel, melyben nekem csak győzni szabad /.../ ...amikor én kimentem, tudja-e, milyen volt?! A szőre lázadva mindenütt felállt, csak éppen ott hajlott egymásra szelíden, ahol a keresztje van. S amikor megsimogattam az orrát, megcsókolta a kezemet, pedig a szemiben két kicsi tüzes kard villogott! /.../ Keresztes vitéz van benne! Aki eljött, hogy amiben én hiszek, az valóra váljék!...”* Vagy hogyan lenne lehetséges, hogy az apa halott lányát, *„Kinek járását őzek utánozzák, s hangját a vadgalambok”,* s akinek *„csak lelke van.”* – férjhez akarja adni... Mert *„Létezik-e, aki meghótt?” /.../ Gondolj a meghóttak közül azokra, akiket legjobban szerettél...”-* *„Azokra gondolok... Apámra s anyámra”...* Majd: *„Létezik!”... „Köszönöm, édes fiam, mivel úgy vélekedel ebben, ahogy én.”* És: *„Apám!” – „Szívedbe veszed, fiam?” – „Igen. A szívembe veszem.”*

Csupa irrealitás, és: csupa valós szépség, áttételes igazság beleburkolva a nyelv kristályló csodaépitményébe, valóssá téve az ál-konfliktust, éteri lebegésen szűrve át mindazt, ami lehetne „ál” hamis valótlanság, de így – meglebegtetve – mélyen igaz, súlyosan hiteles. Itt, ebben a műben is megtalálta az őt mozgató, a művet számára érdekessé tevő erkölcsi rugót, épp az egyszerűségében nagy gondolatot: le kell hajolnunk a porig szörnyű veszteségünkben, a letaszítottság mélységéből kell elkezdenünk, újra kezdenünk, ha hinni akarunk az újbóli felemelkedésünk lehetőségében. *„Jób csak a szemétdombon ült, én a háború romjain ültem! Jób csak testi sebekkel ült, én lelkemben tövisekkel! /.../ Engem fegyverekkel vettek körül három évig. /.../ S azt gondoltam: én ezzel a számmal felépítem, amit a fegyverekkel lerombolt az ember! Ott kezdem legalól, ahol egy veszített embernek s egy vesztes nemzetnek mindig kezdeni kell. Kicsiből, alázatosan és hittel.”*

Igen, hittel!

Lukácsi átéli-élteti a vesztes nemzet tragédiáját, át annak a szigorúan kényszerű és kényszerűen kötelező vezeklését. És hisz a lehetséges felemelkedésben, hisz a HITben, a KERESZT erejében, hisz Krisztusban, a krisztusi áldozatban, hisz az EMBERBEN. És ez a hit átsegíti a buktatókon. Mert „pesti buktatói” voltak az ő előadásának is. Borókája (Hajdú Henriette) – az eredeti szöveg szerint erdei, vadonban nőtt virágszál – az ő színpadán határozott fellépésű, akaraterős pesti lány, aki szépen formálja meg „saját” figuráját, amelyik végülis összetalálkozik (épp az akaraterőben, a küzdeni tudásban, az elszántságban és a lelki tisztaságban) Tamási hőisével, s e másságában is gyönyörűen formált, „eredeti”. A számár szimbólumról is már elhisszük, hogy nem számár ő, hanem egy csoda, amikor az ajándékozási jelenetben a Kristóf figuráját egyébként szépen hozó Szatmári Attila („neked adom a számaramat”) mintha visszarántana a valóságos talajra. Pedig a Tamási világában itt nem egy számár, hanem egy *hit*, vagy: *maga a hit*, az ajándékozott „tárgy”. Hit abban, hogy arcunkkal meg kell érintenünk a föld porát, az ég harmatát, hogy lelkünkben feltámadhasson a remény!

Árnyaltan szép Péter figurát teremtenek utolsó éves, igen tehetséges tanítványával (Takács Bence). A pesti ifjú idegszálaival érzi a „problémát”, érzi *az ember, a nemzet sorsát*, még a kisebbségi lét tragédiáját is, a megverettség minden fájdalma ott rezeg hangjában, mozdulataiban. És ott a hit is. A leegyszerűsített, stilizált játék következménye, hogy egészében magasra csúcsosodik a színpadi hatás, a nézősereg átzökken ama szakralitásba, mely Tamási szakralitása, világa is, s fájdalmasan szép, lélekemelő, megrendítő lesz a mű végkifejlete. Az utolsó képek megrázó, az embert a porbasújtottságból a szent magasságokba emelő szépsége visszasugárzik az egész előadásra, feledteti az itt-ott elő-előlopakodott disszonanciát, s felemelő élménnyel távozik a néző.

A budapesti színpadnak sikerült legyőznie azt, ami indulásból ott fokozott erőt kíván. Sikerült megteremtenie az elvont, és mégis „a fenyők illatát” hozó teret, a színpadi hangulatot, Tamási világát. Lukácsi színházat épít, ezért van „belépője” az ő színpadára volt – immár hivatásos színész – diákjainak (a Lázár vívódó figuráját alakító Fogarassy Andrásnak), tanároknak (Ambrus bácsi), s diákszereplői is többnyire már más darabokban is edzett, kipróbált szereplők (Skultéti Ágnes, Frenreisz Zsófia... Az utóbbi mondhatni: eszköztelenül teremti meg a magának az életben helyet kereső vénlány humoros, és mégis emberi figuráját). Ha akadnak jelenetek, melyeken vitatkozhatik a Tamási világát, a Tamási-i művészi tökélyt számonkérő néző, ama összhatásban mindenért kárpótlást kap. Az összhatásban, a játék során gyakran előbuggyanó humorban, a fent és lent, az égi és földi (Tamásitól és Lukácsitól egyaránt) tudatosan kiélezett kontrasztjában, a játék zsengességében, a költőiségükben is természetes figurákban, milyennekké csak belső ellenpontosozottságukban válhattak.

S zárhatjuk azzal: Hazaérkezett Tamási, az eszme, a gondolat, a mű valós otthonra lelt Budapesten.

Kovácsna, 1999.